

LAMBERG KRISTÓF

I. FERDINÁND KIRÁLY FŐVADÁSZMESTERE BUDÁN.

Írta: THALLÓCZY LAJOS.

I. Ferdinánd király 1527. aug. 20-án vonult be Buda várába. Este felé elhagyta Mátyás palotáját, mely lakhatatlan állapotban volt, s Nádasdy Tamást bizta meg a várnagyi tiszttel, ráruházván a katonai parancsnokságon kívül a közigazgatás és gazdasági ügyek vitelének a tisztét. A mohácsi ütközet óta megbomlott az ország szervezete, a régi szervek működése megszűnt, újak alkotását pedig nem engedték meg a viszonyok. Nemesak királyát vesztette el a nemzet, hanem tönkrement a király kormánya is. Másutt is voltak katasztrófák, nagy emberirtások, de oly gyökeres megdulása a szervezetnek, az addigi fejlődésnek olyan megakasztása, mint nálunk a XVI. század derekán, ritkítja a párját. Szapolyay megfutott, addig míg a törökkel egyezsége nem jutott, igazi Földnélküli János, Ferdinánd meg bármily kedvezően állottak is ügyei 1527-ben, idegenül maradt. Nov. 3-án fejére tették a koronát, egyhangulag megválasztották s ő nagyban fogadkozott, hogy az országot szokásaiban, s szabadságában meg fogja tartani.

Előrebocsátottuk a közismeretű dolgokat, mert ezeknek a keretibe illik az a néhány adat is, mely közművelődési viszonyainknak egy eddigéig csak igen kevésbé méltatott szakaszára vet világot.

I.

Ferdinánd alig esztendeje, hogy főbb magyar hiveit ismerte, nem csoda, hogy lépten-nyomon még a saját pártjánál is nehézségekbe ütközött. Szervezési kísérleteiben, csak a saját osztrák hivatalnokaira, s addigi tapasztalataira támaszkodhatott. Uralkodása legelején az osztrák hatóságokkal igazítottatott el sok olyan dolgot, melyet nem volt módjában magyar közegekkel végeztetni. Mig Buda Szapolyay kezén volt, egy csomó adományát s egyéb királyi cselekményről szóló iratát a német birodalmi kancelláriai könyvekbe iktattatá, magyar ügyekben kiadásait az alsó-osztrák kamarával fizettette. Meglátszik urakodása kezdetén, hogy kísérletez.

Jellemző azonban, hogy a Mohács előtti Magyarország kormányzati főoszlopait: az országtanácsosi minőségben szereplő zászlósurakat megtartotta a magok közjogi állapotában; mint tényleges udvari méltóságok azonban nem szerepeltek többé, mert a Habsburgi Magyarországnak sulypontja Bécs lett, ott volt az udvar.

A magyar zászlóurak között a *fővadászmesteri tisztséget* hiába keressük. Arra királyainknak külön hivatalos embereik voltak. Egyébként Zsigmond király halálától Mátyás trónraléptéig, tehát éppen abban az időben, mikor a mi zászlósuraink országtanácsosokká változának: a magyar udvari tradíciók megszakadtak. Albert és V. László Habsburgok, I. Ulászló lengyel, Hunyadi János meg, bármilyen fényes lett légyen is a háztartása, királyi udvart nem tartott. Mátyás király tehát maga csinálta meg az udvarát, mely egyéniségének s korának leginkább megfelelt. Udvara a vadászattal egybefüggő dolgok terén is új alkotásokat mutat föl.

Mátyás királyunkat, mint vadászember, valami pontos részletezésben nem ismerjük, Rupp Jakab¹, Bél, Oláh M. s Häufler nyomán azt írja:

„Nyéknek nevezték Mátyás király idejében tágabb értelmében az egész vidéket a lipótmezei hegyek — régente Vaskapuhegy — aljában, Hidegkut és Solymáron tulig, hol régente állítólag a bajoroknak egy vára állott, mely Mátyás király alatt: Garay László nádor, később Thurzó Sándor tárnokmester² és végre Bakics Pál birtoka volt. Buda városától e várig kinyuló falmaradványok, melyek még a XVIII. század elején láthatók voltak, a híres vadaskertet jelölik ki, melyben a király rengeteg erdők közt üres idejében vadászni szokott.“

Ezen a nehézkes jellemzésen bajos eligazodni. E szerint *Nyéknek* nevezték azt a területet, mely a lipótmezei hegyek aljában Solymáron tulig terjedt. A bajorok vára „állítólag“ itt állott, ez aztán később Bakics Pálé lett. S bár maga sem hisz abban a bajor várban, mégis azt állítja, — szabadon Bél után³, — hogy Buda városától e várig terjedtek Mátyás király vadaskertjének falai. Hogy Mátyás „rengeteg erdők között üres idejében“ szokott vadászni bizonyos, mert királyok is csak akkor vadásznak, ha ráérnek.

Fraknoi⁴ Idézzvén Ruppot már azt mondja, hogy a „mai *Széchenyi* hegyen Mátyás királynak nyaralója és *vadaskertjei* voltak.“ Hihetőleg a Széchenyi- és Jánoshegy közti hegyoldalt érti alatta. Az ő idézete annyit

¹ Budapest helyrajzi története 2131.

² 1490-ben Corvin Jánosé. Csánki Magyarorsz. tört. földrajza 4. l.

³ Not. Nov. Hung. III. 224.

⁴ II. Lajos és udvara 521.

bizonyít, hogy a budai kir. vadászterületet csakugyan Nyéknek nevezték 1525-ben. A nyaraló szintén meg volt, alighanem az állítólagos bajor „vár“ az. Csánki Dezső¹ Oláh Miklós előadása, nyomán írja le a vadast, a ki viszont ekképen nyilatkozik: „Éjszakra van a királyi vadás, melynek neve Nyék, karózzal van övezve, nem éppen sűrű erdő, kellemes tisztások vannak benne, területe négy magyar mér föld, számos vad van benne. A szélén udvarház, nagyszerű épületekkel.“² Bonfin azt írja, hogy a budai kültelken épült a királynak egy nyaralója, az országot harmadik kövénél vadaskertje volt tele állattal.³ sok itt a szelidített vad.

Magyarország történelmi földrajzából melylyel Csánki ajándékozott meg bennünket, azt tanuljuk, hogy Budától ény. a mai Jánoshegy és Hárshégy tövében feküdt a villa *Nyék*,⁴ Ezen vidéken a mai szép Juhász né telkén volt a pálosok sz.-lőrinczi monostora Nyék és az országot mentén terült el. Buda közt ut volt, ennek mentében volt a kolostor.⁵

Összevetve mindent bizonyosra csak azt vehetjük, hogy Mátyás királynak elkerített vadaskertje volt Buda közelében a mai Szent-Jánoshegy mellékén, Nyék volt a központja, s hogy annak egyik részén bizonyára a kerítésen túl vadászlaka volt, azonban a vadásban magában a lesek közelében volt egy csomó őrház, s hálásra szánt kunyhó. Hogy kutya-falkája, vadászistállója s betanított solymai voltak az a dolog természetéből folyik, valamint az is, hogy cseh-német érintkezéseinél fogva már a puskázás is divatba jött. Általában négyféle fajtája divatozott a vadászatnak: a parforge vadászat sólyommal, az agarászat, a puskázás vagy cserkészés s a parasztmódi törrel fogdosás.

Mátyás halála után, a Jagellók hagyatékának ezt a részét legalább nem hanyagolták el. II. Lajos, kivált mióta Habsburgi Mária lett a felesége, nagyban vadászott s a vadaskertet fentartotta.⁶ Mert a Jagellók

¹ Mátyás király udvara 180—181. l.

² Bél. i. m. III. 8. és 507. l. Bél a királyi vadászlakot Solymárra teszi.

³ Decz. 18. lib. VII. — (1744. kiad. 496.) Három nyaralója volt a királynak: egyik a pesti oldalon az első határkőnél, Budán, a harmadik határkőnél s a harmadik ugyancsak közel Budához a sóház mellett. Hogy ez a (salinarium) sóház hol volt, azt nem tudjuk.

⁴ I. m. 14. l.

⁵ Rupp Magyarorsz. helyr. tört. I. f. 8. l.

⁶ Ez kiderül a számadási könyvekből. — Fraknoi i. m. 45. l.) idézi Dubraviusnak azt az adatát, hogy Lajos király az egeri püspökség felügyelő tisztjének egy betanított solymáért 40,000 frt adósságát elengedte, s igen helyesen elveti ezt az állítást. Dubravius ugyan nem egészen azt írja, mert annyit mond, hogy a felügyelő — a püspökség éppen üresedésben volt — azt kérte: ne kelljen neki számolni s a 40,000 aranyról ne tartózzék felelni, de hát ez közel jár a Fraknoi állításához. A dologban lehetett annyi, hogy a tiszt a fiatal királyt valamely számvevőségi fogással becsapta. Wenzel a mezög. történetében elhiszi D. állítását.

udvarában ugyan pénz nem volt, de hogy jól mulattak és nem unatkoztak, azt az egykoru adatok egyhangulag megerősítik. Hogy a nem komolynak nevelt, alapjában jó természetű király jobb szerette a szarvast üzni, mint folyton kéregető tanácsosait, pénzért lármázó várnagyok panaszait hallgatni, ugyancsak érthető.

A mohácsi katasztrófa véget vetett a nyéki idilleknek. Négy évvel később a király özvegye Brüsszelből (1530) kelt levelében bánatosan említi Batthyány Ferencznek, hogy sohasem fogja feledni a budai szép napokat.¹

II.

Azon az általánosan ismert tényálláson kezdjük, hogy vadászati viszonyaink, s a vadászati jog fejlődésének története nálunk parlagon hever. Fölösleges nagyban bizonyítgatnunk, hogy a művelődéstörténeti s jogtörténeti érdeken kívül nem utolsó ok, hogy erdőségeink történetével is szorosabban összefügg a vadászat története.

Okleveleinkben számos vonatkozást találunk a vadászatot, a jogot, s a vadászat módját illetőleg. Nálunk a földesurat illetve a vadászat joga ugy a jobbágy területén, mint saját magánbirtokán s joga volt egyes erdőterületeket kivenni, védeni a vad szempontjából. A jobbágnak sem tilalmazták a vadászatot, sőt a kártékony vadak irtása kötelesség volt, melyeknek bőréért — a szörme kérdése döntött első sorban — kárpótlást kapott. Tartozott ezenfelül hajtószolgálattal is. A földesur természetesen meg is tilthatta jobbágyainak a vadászatot, de oly szigorúsággal, mint a nyugaton nem büntették az orvvadászokat. Általános jogelvként az szolgált, hogy a kié a birtok, azé a vadászat. Nálunk különben, a hol a birtoklás öntudata, a magánbirtoklás jogérzete oly erős gyökeret vert, nem is lehetett az máskép. Azonban az ur — nézzük csak az alföldet — nem tilthatta meg, hogy jobbágya, csikósa ne fogja el a nyulat, ha eléri, a hegyes vidéken lakó birtokos pedig szegényebb jobbágyait arra szorította, hogy ha elejti a vadat, adjon belőle az udvarnak is. Sőt még az a régi vadászszokás, (az u. n. Jägerrecht), hogy az elejtett vadnak belső részeit a közös társaság eszi meg, arra az ősi felfogásra utal, hogy a közösen elejtett zsákmányt közösen kell elosztani. Csak később fejlődött ki a gazda joga az elejtett vadhoz.

A német jogban azért fejlődött ki a királynak az a mindent domináló vadászjoga, mert neki volt a legtöbb erdeje. A régi germánjog szerint is a szabad ember szabad birtokán, a község községi birtokán (mark = a község birtoka) szabadon vadászhatott. A sok erdőség

¹ Körmendi Itár. Memorabilia.

szenvedélyes vadászokká tette már a régi frank uralkodókat. Udvaroknál négy fővadászhivatalt szerveztek (venatores principales), kiket a nemesek sorából választottak: a fősolymár (magnus falconarius) a *veltrarius* kopónagy; bersarius *főcserkész*, beverarius róka-, borsz-, vidra-mes-terek. Nagy hatáskörrel bírtak, számos személyzettel rendelkeztek, s a német törvények számos szabványa védi őket.¹

Később a római-német uralkodók nagyban éltek a tilalmazás jogával, melynél fogva minden békének s jognak ártó cselekedetet megtilthattak. (Bannus). Így azután a magánjog keretéből kivették a vadaserdőket, és pedig nemcsak a magokét, hanem magán és községi erdőket is. Ezeket *forestumnak* (forst) nevezik, régi német nyelven Wildbannak, ügyelőkül tiszteket és csöszöket rendeltek. Eleinte csak a királynak volt meg az a joga, hogy erdőt forestummá, vagyis tilalom alá tegyen, később azonban kir. adománynál fogva urak és papok is kihatoltak ily tilalmas erdőterületeket. Mily visszaélésekre adott ez a jog alkalmat, Franciaország példája mutatja. Tagadhatatlan azonban, hogy a vadászat céljából védett erdők közgazdaságilag üdvös hatást is gyakoroltak, mert az erdőgazdaságnak alapját vetették meg.²

A XV. század végén a tilalmas vadászterületek nagyban megszorodtak. Az akkori jogi felfogás ezenfelül a vadászat mint gazdátlan dolgot egyenesen a fejedelem vagyonállagához tartozóknak jelenti ki. Ennek azután az lett a következménye, hogy a fejedelmek már nem érték be a vadászat jogának adományozásával, nem a felügyelettel, hanem felségjognak tartották, melynélfogva ők mindenütt gyakorolhatják a vadászatot. A magánosok azonban szívósan ragaszkodtak régi jogaikhoz s így a felségjoggyakorlatilag csakis ott szerzett magának érvényt, a hol a fejedelem szép szóval, vagy erővel győzte.

Az osztrák örökös tartományokban I. Miksa uralkodása fordított nagyott a vadászat ügyén. Miksa szenvedélyes, edzett s a vadászatot nemes hévvel gyakorló Nimrod hírében állott kortársai előtt,³ s méltán. Harcz, vadászat művészet, ezekben gyönyörködött férfias elméje. Udvarában akkor még a régi német szokások szerint éltek, a vadász-cseléd-

¹ Rupert Freiherr v. Imhof: Beiträge zur Geschichte des salzburgerischen Jagdwesens aus archivalischen Quellen gesammelt. (Mittheilungen der Gesellschaft für salzburger Landeskunde. 1886. 129. l.) Ajánljuk e jeles tanulmányt az érdeklődők figyelmébe.

² A német nyelv igen gazdag az erdőgazd. és vadászati műszavakban. A XVI. és XVII. században nagybirtokosaink erdővédjeiket, vadászait Ausztriából és Csehországból hozatták s a német vadászmodi lett uralkodóvá. Ennek az eredménye, hogy a régi magyar erdővadászat nomenclaturája eltűnt s e téren a legújabb időkig teljesen elnémetesedtünk „Jäger“ nem is lehetett egyéb németnél vagy csehnel.

³ Már kora ifjúságában szoktatták, mestere egy Stein Diepold nevű krajnai nemes volt. Valvasor X. 302 b. l. (új kiadás).

ségnek s a vadász mestereinek előkelő hely jutott benne.¹ Ehhez járult még az is, hogy Bécs csak 1491-ben jutott ismét a Habsburgok kezére s éppen nem volt még állandó székes városa a Habsburgok örökös tartományainak. Miksa Tirolt szerette, s udvara folyton járt-kelt vele. A hova jutottak, kikémelelték az erdőt, az ügyek elintézése után, vadászatra adta magát öreg, ifju, férfi s az előkelő asszonyok is. Ekkép a császár gyakorlatilag is életbe léptette a vadászati felségjogot, a hol megjelent, ott vadászott, birodalma egyttal vadász-területe is, bár az uraknak a magok saját birtokán való jogát nem vonta kétségbe.

Ezeket az elveket szivta magába kora ifjusága óta Ferdinánd főherceg is a későbbi magyar és cseh király: Igy érthető, hogy Magyarorszában és Csehországban is illetéknépen akart eljárni. Hazánkban az események utját állották szándékának, Csehországban azonban a vadászati felségjog számos vonatkozásban megvalósult.²

Hazánkban a német jogelmélet a király kizárólagos felségjogát illetőleg még Mátyás idejében sem tudott érvényre jutni. Kétségtelen, hogy a mi királyaink is óvták a vadállományt a magok részére, — mi egyebet jelent a királyi vadászok, peczerek, solymárok kivételes állapota? — az is bizonyos, hogy az Anjouk alatt Visegrád, Diós-Győr környéke ily fenntartott helyek valának, s ilyen védett hely volt Pilis-megye területe is, mint a királynő birtoka. Tétéles bizonyossággal azonban csak azt mondhatjuk, hogy a király feltétlenül csak a maga jószágain intézkedett a vadászatról. Érdekes és bő adatokkal kínálkozó tárgy volna okleveleink alapján nálunk is kimutatni a vadászati jog, a vad s erdővédelem fejlődését.³ Reméljük is, hogy akad méltatója. Mi csak egy-két motívummal állottunk elő, melyekkel I. Ferdinánd korát akartuk megvilágítani.

¹ Számos tétel kamarája számadási könyveiben. Közös pénzügyi levéltár.

² Igy kamarai jószágok elzálogosítása alkalmával a király mindig fenntartotta magának a vadászjogát. Udv. kamara cseh osztálya közös pénzügyi levéltár.

³ Wenzel Gusztáv érdemes tanítónk Magyarország mezőgazdaságának történetében a 230—233. s a 335—336 tárgyalja. Wenzel előadja a német viszonyokat s rendszerezésre való hajlamánál fogva megkülönbözteti a nagy és kis vadászatot meg a madarászt. Bizony az vidékek szerint változott, épp ily lehet: havas vadászat, (Tirol, Salzburg), hegyi vadászat (lankás erdőkben) meg sik-vadászat stb. Ez okból bizony az a birtokos tartott nálunk nagy vadászatot, a kinek a területén nagy vad volt, már most az lehetett épp' ugy kis birtokos, mint nagy-birtokos. — Egy érdekes adatot idéz: „feras a domino Rege non prohibitas venari.“ (Hazai Okmt. VII. 396. a vasychi soltészok 1343.) ebből azt következteti, hogy a vadászatnak másik neme azon vadakra gyakoroltatott, melyek nagy vadászat számára fenntartva nem voltak. Pedig ez tisztára azt jelenti, hogy némely vadat nem enged vadásztatni a soltészokkal. Hihetőleg szarvasokat védett. Ezeket az adatokat kellene részletesen összeállítani. Érdemes tudásunk e két fejezetében sajnos, még a kereteket sem jelöli meg, melyekbe a tárgyat belé lehetne illeszteni.

III.

Ferdinánd király 1527. budai tartózkodása alkalmával ellátogatott a budai vadaskertbe, melynek épületei még fennállottak.¹ Vad is volt benne, bár nem fölös számmal, a kertet illetőleg az elzárt területet felverte a gaz és dudva, a vadászattal nem gondoltak Budán, Mohács után már nem értek rá. Sőt Pilis-megyének a vadaskerttel szomszédos részét Solymárt és Urhidját 1528-ban Bakics Pál birta, az a híres rácz jövevény, a ki a szinai csata után mindenestül Ferdinánd pártjához állott.² A kinek tetszett, az lőtte a király vadjait, eszébe sem jutott senkinek, hogy a parasztoknak megtiltsa a vadászatot.³

Igen jellemző, hogy ebben a korszakban, a válság idején, mikor Ferdinánd ekkora tétet kockáztat a magyar korona elnyeréséért, s birtoklását ellenzi az ország nagy része, a török invasio készülő félben; az ország elfoglalt részeiben csak növére önfeláldozása s hiveinek nagy áldozatai árán tarthatja fenn uralmát, a közigazgatás, adószedés, igazságszolgáltatás eltépett fonalaait újból kell összekötözni, egyre mégis ráért: rendezni akarja a vadászati jogot, megvédni a budai kir. vadast, Egyrésről a szenvedélyes vadász nyilatkozik meg benne, másrésről meg azt látjuk, hogy bizik magyarországi birtoklása állandóságában.

1528 végén Lamberg Kristóf volt Győrött a királyi hadak kapitánya annak a Krajnában és Stajerban birtokos és híres családnak a tagja mely a XVI. és XVII. század török harcaiban magyar földön sokszor ontotta véré.⁴ Ferdinánd ezt a hívét nevezi ki magyar fővadászmeisternek, s tisztül hagyta meg neki, hogy a vadászati jogot rendezze, abban az ő nevében intézkedjék s vegye át a kir. vadast Budán.⁵

A király ugy látszik arról értesült, hogy Tokody Mihály és emberei pusztítják a kir. erdőség vadállományát. Ezért 1529. márczius 25-én

¹ Szulejmán 1526. szept. 15. és 17. meglátogatta a királyi vadászslakot: Idézi Fraknoi: II. Lajos és udvara 53. l.

² Ekkor kapta-e, vagy már 1525-ben II. Lajostól nem tudjuk.

³ Wenzel i. m. 335. idézi Herbersteint.

⁴ Ki fia volt, azt a Lambergek ismeretes nemzedék-rendjeiből nem állapíthatjuk meg. Egy Lamberg Kristóf I. Miksa kedvence és bizalmas embere, 1481—84. közt Mátyás királlyal tárgyal, de ez ú. l. nem élte meg a mohácsi vést. Lamberg Kristóf seckau püspök († 1579) bizonyára nem volt győri kapitány, ismerünk egy Lamberg Kristófot, a Lamberg György és Thuróczy Erzsé fiát, de vajjon ez-e a győri kapitány, nem tudjuk. Leghíresebb tagja a családnak Lamberg József, a ki 1531. Jurisics Miklóssal 1532. Nogarolával járta meg követ képeben Konstantinápolyt.

⁵ Az utasítást nem ismerjük, csak leveléből következtetjük, hogy mi volt a tiszte. Lamberg „unser obrister Jagermaister in Hungern und Hauptman zu Rab.“ az alsó-osztrák kamara Ged. Buch (k. pénz. levélt.) XXXII. 27. 65. l.

meghagyta Lambergnek, hogy menjen el Budára, vizsgálja meg a tényállást, rendelje el a vadásztilalmat, hogy a kir. vadas környékén két mértföldnyi kerületben ne legyen szabad vadászni s Tokodyt is tiltsa el a vadászattól.

Lamberg felkerekedett¹ s megkíséرتette ura rendeleteinek, a végrehajtását. Levelében megírja, hogy Tokody Mihály nagy vadász s bizony az igaz lehet, hogy pusztította a vadat. Ki volt ez a Tokody Mihály, nem tudjuk. Birtokai, melyeknek jegyzékét Lamberg közli a királylyal, s melyeknek meghatározását *Dr. Csánki Dezső* barátomnak köszönhetem — ugyancsak Fejér-, illetőleg akkor Pest- és Esztergommegyékben feküdtek.

A főhely *Vitány* volt, melyet Lamberg kis kastélynak nevez, pedig a középkorban tekintélyes vár volt. Romjai Komárommegyében a Zsemlye melletti kapberekai pusztán ma is láthatók. E várat s tartományát a Rozgonyiak birták, s nevezetes: hogy a jegyzékben említett többi falvak is t. i. az akkor pestmegyei *Szent-László* (Bia és Bicske közt) és *Bicske*; a fejmegyei *Szúr* s végül az esztergommegyei *Tarján* eredetileg mindig Vitány várához tartoztak. Hogy jutott mindezekhez Tokody Mihály uram, örökség? zálog? vagy adomány jogán-e? avagy talán nem is igazi jogcímen s csak mint egykori vitányi várnagy maradt meg birtokukban, — nem tudjuk. Kár hogy nevénél s birtokainál egyéb adat nem maradt fenn e szenvedélyes magyar vadászról.

Lamberg missiója nem sikerült, megírta, meg is mondta szóval. Az ország urai szóba álltak királyukkal, de fővadászmesterével, a ki idegen, tisztének meg hírét sem halották, tárgyalni sem akartak. Maga Lamberg legjobban érezte, hogy a budai magyar tanácsosokkal nem végezhet, s a vadászati tilalommal nem mehet semmire. Elment a nádorispánhoz, a különben is epés vén Báthoryhoz. Szinte magunk előtt látjuk a büszke urat, a mint kedvetlenül hallgatja az idegen német katonát, hogy tiltsa embereinek a vadászatot, s neki meg nagy kegyesen, a saját személyére nézve megengedi a hajsztát. „Parancsoljon az ur otthon, de ne minekünk.“ Ezt mondhatta csak neki. Lamberg — levele szerint — nem vesztette el a hidegvérét, de hiába beszélt, mert Báthory ott hagyta a faképnél. A mit aztán mond Lamberg, hogy Báthory egy parasztjának meghagyta, löjjön neki vadat, azt elhisszük, de hogy aztán mégis eltiltotta a puskázástól, azt Báthoryról 365 év múltán sem hisszük el. Csak azt látjuk hogy Lamberg átlátta küldetése sikertelenségét s az a mondása, hogy az urak haragjával nem bajlódik, bizonyítja az ő haragját.

Lamberg oly körülmények közt csak a vadaskerttel törődött. Sivár

¹ Költségeit utazásai alkalmával ekkor s később is, mikor már nem volt fővadászmester az alsó-osztrák kamara fizette. Gedenkbuch i. h. s XXXIV. 34. 35. b.

képet tár föl előttünk: düledező falak, a kert elhanyagolva, a vadállomány: 18 vaddisdisznó, két szarvas s három darab állat, azok is elszabadulhatnak a réseken, Lamberg mindezen segíteni akart; csősz-házat szándékozott építtetni, néhány gyalog-csőszet óhajt alkalmazni, de Nádasdy a várnagy azzal állott elő hogy nincs rá pénz. Az alsó osztrák-kamara 1529. május 10-én szinte csak azt válaszolta, hogy Lamberg saját kiadásait ugyan fedezi, de reformokra nem telik.¹

Annyit mégis megtett a fővadászmester, hogy a közellévő falvakban kihirdetteté a tilalmat, de Bakics Pál solymári ispánját Bakay Demetert már megkellett kérni, s bár ez mindent megígért, mégis jönnek látja, ha király is irat Demeter uramra.

Vadnak egyébiránt, a mint Lamberg is írja, bővében volt a vidék, mert a kir. vadásból kitört állatok elszaporodtak s a háborus világban megpróbált parasztság nem nagy kárt tehetett bennök.

Ennyit tudunk a Lamberg-ről és 1529-iki fővadászmesteri minőségben történt intézkedéseiről, melyekről megvallja, hogy nem volt fogantatjok. Mintegy utójátéka ez a budai magyar királyi vadászéletnek, mindenestre pedig érdekes lapja a budai hegység s környéke akkori vadászati viszonyai történetének. Végezetül pedig közöljük a cs. és k. közös pénzügyi levéltárból Lamberg Kristóf jelentésének magyar fordítását s ellenőrzésül a német eredetit is, mert attól tartunk, hogy egynémely czikornyás mondatot nem értettünk meg kellőképen.

IV.

Legfenségesebb, hatalmas király, legkegyelmesebb Ur. Felségednek elsőbben, mindenekben való alázatos, kész szolgálatomat jelentem.

Vettem Felségednek a mult márczius hónap 25-ik napjáról kelt írásos parancsát, melyben Tokody Mihály jószágainak megszemlélésére emlékeztet, mint a melyekből Felséged vadászatára kár háramlik. Azonnal fölkerekedtem tehát Buda felé s megtudakoltam ezeknek a mellékelt jegyekben² foglalt (jószágoknak) az állapotát, meggyőződést

¹ Gedenkbuch XXXII. 65.

² Tokody Mihály jószágai *Vitány* (Wythan) Budától nyolcz mértföldnyire eső kis kastély. A Bécs-Buda közti uton a Vérteshegy előtt. (Romjai Komárom-m. Zsemlye mellet a kapberek-i pusztán). *Szent-László*, kis vadászlak, melyben ő lakott, négy mértföldnyire Budától, a Vérteshegyen kívül (Bia és Bicske közti Pest-m. pusztá). *Tarján*, falu Budától négy mértföldnyire, benn a Vértesben, (Esztergom-megyé). *Bicske*, a Vértesen innen, a budai ország-ut mentén, négy mértföldnyire Budától (régén Pest-, most Fejér-megyé vaáli járás). *Szár*, a Vértesben falu, négy mértföldnyire Budától (Fejér-megyé vaáli járás).

S egyéb pusztá falvak, melyeket a török feldult, senki sem lakik bennök.
Királyi Felségednek. *Lamberg Kristóf.*

szerezhet rólok Felséged belőle s bizony a panaszok nem ok nélkül valók lehetnek, mert az említett Tokody Mihály nagy vadász és vadkedvelő volt, a ki maga s emberei is ugyan árthattak a Felséged vadászatának. Azonban mind azt Felségednek Prágába megírtam s Bécsben szóval is megjelentettem, bármennyire igyekeztem is azon, nem mertem megtiltani, sem azt, hogy Buda s a vadaskert környékén két mértföldnyire védjék a vadat, sem pedig Tokody Mihályt s hozzátartozóit nem tilthattam el a vadászattól. Nehezemre is esik ez nekem mindaddig, a míg Felséged távol van. Ha azonban Felséged, adja a mindenható Isten, hogy szerencsével újra ez országba jön, könnyű szerrel vállalkozom e vadászati óvintézkedések s Felséged egyéb, tetszése szerint való parancsainak a teljesítésére.

Ámbár Felséged első sorban arra akar nagy gondot fordítani, hogy a vadaskertben fölös számmal vaddisznót s egyéb vadat védjenek s őrizzenek, Felségednek ebben kedve telvén, minden lehető igyekezetenek sem sikerült Felséged kormányának és szolgáinak támogatását erre a célra megnyernem. Megjelentettem ezt a nádorispán urnak s kértem, hogy velem együtt tegyen eleget Felséged akaratának s tiltsa meg övéinek a hajtást és vadászatot, azt azonban, hogy a maga személyében nyulat ne hajszolhasson, mondtam, sem Felséged, sem én nem akadályozzuk. Ha pedig ennek nem tenne eleget, kötelességemnél fogva, megjelentem Felségednek. Erre haragosan felelt, hogy ő Felséged hive s legjobban tudja, mennyiben legyen Felséged kegyes akaratának a kedvére, de én ne merészeljem neki s a többi urnak megtiltani a hajtást. Erre csak azt feleltem neki, a mit előbb is mondtam, hogy miattam ugyan ő maga vadászhatik, kénye-kedve szerint, de szerintem ez legkevésbé sem illeti szolgálait. Erre nem felelt s bosszusan vált el tőlem. Ugy értesültem, hogy magához hivatott egy parasztot s meghagyta neki, lőjjön vadat a részére. Mindamellet ugyanettől a paraszttól három puskát elszedetett s a lövéstől nagy keményen eltiltotta. A parasztok s a közrendbéliek ugyan megfogadnák a parancsot, de az urakkal, kiknek minden dolog szabad, s mindenre joguk van, a Felséged távollétében nem sokra megyek. Ha ezzel állok elé nálok, csak ellenséget s haragot szerzek magamnak az urak között, a mit a magam személyére nézve ugyan nem veszek nagyra.

Bár Felséged az említett tisztséget minden hozzátartozandóságával volt kegyes rám ruházni, a pusztá vadaskerttel kell beérnem, melyet belepelt a dudva s teljesen düledező félben van. A falban három nagy lyuk van, ezeket sövénynyel kerítetttem el. Ezen át azonban a disznók, szám szerint tizennyolecan, kitörhettek, s a vadaskert egyéb vadállománya: két szarvas, s három darab másféle vad, elszabadult. Ez okból az udvar-

birót, a kinek keze alatt vannak a jobbágyok s a falvak, több ízben felszólítottam, hogy falasztassa el (a réseket). Ennek következtében azt az alázatos kérést intézem Felségedhez, hogy a vadaskerthez tartozó jelzett falvakat adassa kezemre, hogy házat építtethessem, (a vadas kertben) tisztogattassam a kertet, s a vadnak ásattassak itatókat.

Mint Felséged Nádasdynak is engedélyezte, lovaimom kívül, melyet a vadállomány megőrzése czéljából tartok, szükségem lenne néhány gyalog legényre, béröket szerezze meg ő a kamarától. Ezért sokszor megkerestem ezzel, de azt felelte, hogy nem lévén rá költség, pedig ezt Felséged nagyon fontolóra veszi, ne alkalmazzam (a legényeket).

Az az erdőség, melyet Buda körül a Felséged számára védek, s melyben elég bőven van vad, mind a Bakics Pálé: Solymár és Urhidja felé. Bár én újból is meghagytam minden falu birájának, hogy a vadászat kemény tilalom alatt van s Bakics Pál solymári ispánját is megkértem ebben az irányban s ez minden tőle telhető segedelmet ígért is, mindamelllett jó lenne, ha Felséged iratna s megparancsoltatná ennek az ispánnak, Bakay Demeternek hívják, hogy se ő ne vadásszék, s másoknak se engedje.

S ámbátor nekem Felséged óhajára, s kedvére lennem a szivem törekvése s nem kimélek fáradságot, Felséged távollétében mostani tiszttemnek nem tudok megfelelni. Kérem azért Felségedet, ha Felséged egy némely fogyatkozást látna (tiszttemben), azt ne az én hanyagságomnak, de a kormány urainak tudja be, a kik nem tartanak velem. A miért is kir. Felségednek, kegyes uramnak alázatos szolgálátimat s parancsai iránt való engedelmességemet ajánlom.

Kelt Győrött XIV. napján aprilis havának 1529.

Királyi Felségednek

alázatos, engedelmes kész szolgája

Lamberg Kristóf s. k.

Kivül: Ferdinánd Magyar- és Csehország királyának.

A német eredeti így szól:

Durchleuchtigster Grossmachtiger kunig Allergnedigister Herr. Ewr kt. Mt sein mein vnderthenig gehorsam willig dienst in alweg zuuor. Nachdem mir von E. Mt den XXV tag nágst verschiness Monat Marzy mich der Guetter Fekody Mihel von welchem E. Mt Wildpanen schadt beschehen aygenntlich erjnndern ain schreiben vnd heuelch zuekomen.

Darauf hab Ich mich vonstunden gen Ofen erhebt vnd derselben aygentlich erkundiget welche Ewr Mt nach laut diss beyligunden Zettl¹ vernemen, möcht auch nit on sein dweyl gedachter Fekody Mihel ain grosser Jager vnd Waydman gewest E. Mt Wildpannen schadt von Ime vnd noch von den sein beschehen möcht. Aber wie Ich E. Mt gen praag geschriben auch zu Wien muntlichen angezaygt das Wildbrät zu rings vmb Ofen vnd vmb den Thuergarten biss auf zwo Mell wegs zuuerhueten welches Ich sambt den meinen mit höchstem vleyss bisher gethon hab Ich mich dem Tokody Mihel sambt andern das Jagen zuuerpieten nit vederstandden. Ist mir auch solhes bisher vnd noch in E. Mt abwesen gannz beschwerlich. Wo aber E. Mt welches der Almechtig gluklich zuegeb wider zu lanndt kombt wil Ich mich derselben Wildt sambt andern nach E. Mt gefallen zuuerhueten leichtlich vndersteen.

Wiewol E. Mt zu nagst vmb den Thuergarten vil Saw vnd ander Wilbrät dauon E. Mt ain zimblichen lusst haben auch desselb zu hayen vnd zuuerhueten allen muglichen vleyss furkhert so kan Ich doch dasselb wie Ich gern wolt von den herrn E. Mt Regierung vnd Iren dienern nit erhalten Vnd solches dem herrn Grossgrauen damit Er sambt mir E. Mt lusst fuerdern vnd den sein das hezen vnd Jagen verpuetten aber als vil sein person selbst betref ain hassen zween hezen slueg Ime E. Mt noch Ich nit ab angezaygt vnd gebetten Wo aber solhes nit bescheh wurd mir meiner phlicht nach solhes E. Mt zu berichten gebueren. Darauff Er mir zornigklich geantwort Er sey E. Mt getrewer vnd am pessten wissen das E. Mt darin gnedigs geuallen bewisen Aber Ich sol mich Ime noch andern herren das hezen zuuerbieten nit vndersten. Darauf Ich Ime geantwort wie vormals als vil sein person lusst betref slaih Ich Ime nit ab aber solhes den wenigsten seinen dienern zugestatten well mir nit gebueren Ist Er in dem

¹ Fekody Mihel Gütter.

Wythaw ain Slössl Acht Mell wegs von Ofen wan man von Wien gen Ofen zeucht vor dem Schildberg.

Sanndt Laslo ain Lusst hawss drin Er gewondt vier Mell wegs von Ofen ausserhalb dess Schildtberg.

Thärian ain Dorf vier Mell wegs von Ofen Im Schuldberg.

Witschko ain Dorf ausserhalb dess Schuldberg auf der strassen da man gen Ofen fert vier Mel wegs von Ofen.

Säär ain Dorf im Schuldberg vier Mell wegs von Ofen,

Vnd annder mer Dörffer dy Ödt vnd vom Turkhen verwusst darin niemant wondt.

vngeantwort zorniglich von mir abgeschidenn. Binn auch glaublich erindert wie Er brief ainem Pawrn Ime wildtbrädt zuschiessen zuegestellt. Aber nichts desstinnder demselben pawrn drey puchsen genomen Vnd Ime das schuessen mit dem hochsten verboten bey den Pawrs vnd gemainen man wist Ich dasselb wol zuerhalten allain bey den herrn welhen alle ding zimbt vnd nit vnrecht ist kan Ich in E. Mt abwesen nichts fruchtpers aufrichten. Vnd so Ich Ine solhes erzell erdien Ich mir nur veindtschafft vnd vngnadig herren daran mir dan nit so gar vil gelegen.

Diveyl mir auch Eur Mt bemelt Ambt mit aller seiner zuegehörung gnediglich eingeben So hab Ich doch nit mer dan den plossen Thuergarten Innen welher aller verwechst vnd ganz in abpaw kombt. Vnd nachdem drey grosse Löcher in dy Mawr, welche Ich aber verzeyn. Dardurch dy Saw welhe Achtzehen sein auswielen mochten vnd das ander Wildt dess E. Mt zween hyschen vnd drey Stukh Wildt Im Thuergarten hat auskomen. hab Ich damit dieselben vermaurt bey dem hofrichter der dy pawren vnd dorfer Innen hat zum offtermal ersuecht. Ist darauf an E. Mt mein vnderthenig vleyssig bit dyselb wel mir bemelt dorfer so zum Thuergarten gehoren damit Ich auch ain haus pauen den Tuergarten sewbern vnd darin Teuchtl dem Wildbrät machen gnediglichen eingeben vnd abtreten lassen.

Wie Eur Mt auch bey dem hrn Nadeschdy ausserhalb meiner pherdt so Ich zuuerhuettung dess Wildbräts halte ettlich fuess knecht dy er aus der Cammer bezallen zuhalten verschafft Vnd Ich Ine derhalben auch oft angehalten Vnd sagt diser zeyt Wan treffenlicher khossten vnd daran Ewr Mt mer gelegen verhanden mug man dyeselb nit vnderhalten.

Dy Wäldt so Ich Ewr zu Rings vmb Ofen verhuet darin auch zymblich Wildbrät gehörn all dem Wagkygh Paul gen Schalmärn vnd Orhydt. Wiewol Ich bey alen Richtern daselbst auf ain News das Wildbrät häfftig verpotten auch bemelten Wagkhyg Pauls Phleger zu Schalmarn darob zehalten vasst gebetten welches Er mir mit allem vleyss auszurichten zuegesagt so wer doch guet das E. Mt demselben Phleger der haysst Wakhay Demeter schreyben vnd beuelhen liess damit Er dasselb nit selbst gejagt auch solhes anndern nit gestattet.

Vnd wiewol Ich warlich E. Mt beger vnd luszt nach herzlichen begierlich vnd kain vleyss erwuenden, aber diss Ampts in E. Mt abwesen zuerheben ist mir nit wol muglich. Bitt darauf E. Mt wouerr dyeselb ainicherlay nachteil spueret meiner nachlassighait sonder mer den herrn der Regierung dy nit ob mir hallten zuemessen. Thue mich

damit Er. ku. Mt meinem gnedigisten herren vndertheniglich gehorsam
vnd willig beuelhen. Datum Raab den XIII tag Aprilis Anno etc. im
Neunvndzwainzigisten

Ku Mt

Vnderthenig Gehorsam
vnd williger Diener

Cristoff von lamberg m. p.

Külső cím: Dem Durlauchtigisten vnd Grossmächtigen Fürsten
vnd Herren Herren Ferdinannden zu Hungern vnd Böhheim etc. Kunig,
Infannt in Hyspanien Ertzhertzog zu Osterreich, Hertzog zu Burgundy etc.
meinem gnedigisten Herren.

Eredetije záró pecséttel a cs. és kir. közös pénzügyministerium
levéltárában Hungarica I.
